

randama ir kitų akivaizdžių panašumų. Pavyzdžiui, dengtų medinių vamzdžių kamščių rankenėlių formos ir pėdos yra vienodos, sutampa medienos apdirbimo stilius (80 pvz.). Šie autentiško prospekto rekonstrukcijos, vamzdyno, dispozicijos tyrimų argumentai neabejotinai krypsta naujos autorystės link, Vilniaus arkikatedroje stovinčius vargonus siejančios su Nicolauso Jantzono pavarde.

***

Geografinis Vilniaus vargondirbystės mokyklos teritorijos apibrėžimas, atsižvelgiant į mokyklai priskiriamų meistrų veiklos paplitimą ir darbų lokaciją, tipologinių prospektų kompozicijos, puošybai naudotų drožinių, specifinių registrų ir pan. bruožų išryškėjimas atskleidė mūsų krašte susiformavusią ir apie šimtą metų funkcionavusią stilistiškai vientisą vargondirbystės kryptį. Ją XVIII a. antroje pusėje–XIX a. pirmoje pusėje marginaliai pajavairindavo į Lietuvą tik konkrečioms užsakymams atvykdavusių kitų mokyklų atstovų darbai, rodantys vargonų statybos tendencijų mūsų krašte daugiasluoksniškumą. Kita vertus, Vilniaus mokyklai priskiriamų išlikusių vargonų, ypač architektūrinės dalies (prospekto struktūros) tyrimai liudija, kad ir vilnietiškoji vargondirbystės tradicija pasklido gana toli nuo Vilniaus nutolusiose įvairiose LDK vietovėse ir net už LDK ribų.

Vilniaus vargondirbystės mokykla sukūrė Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei savitą vargonų stilių, kurį taikė ir profesionalūs meistrai, ir provincijoje dirbę amatininkai. Lietuvoje buvo originaliai adaptuota Karaliaučiaus vargondirbystės tradicija. Kompleksinė vargonų architektūros, taikomosios dailės (dekoru) ir muzikinės dalies (instrumento) analizė rodo, kad ši tradicija mūsų krašte per beveik šimtą metų patyrė įvairių modifikacijų, kurių brandžiausiu ir stilistiškai išskirtiniu rezultatu tapo Gerharcto Arendto Zelle's, iš jo dirbtuves perėmusio Nicolauso Jantzono bei jų mokinių, sekėjų palikimas.

Meistrą Zelle visiškai pagrįstai galima vadinti Vilniaus vargondirbystės mokyklos įkūrėju, o profesionalumo požiūriu vertingiausią Vilniaus mokyklos dalį šiandien sudaro išlikę beveik autentiški Jantzono vargonai Tytuvėnų ir Budslavo bažnyčiose. Šių vargonų unikalios prospektų kompozicijos, instrumentų dispozicijos ir vamzdžių menzūros, sumanus mechaninės traktūros suplanavimas ir skambesys nenusileidžia žymiausių Europos meistrų barokiniams vargonams.

Vilniaus mokyklai atstovaujančių meistrų vargonai atskleidžia nuoseklią Karaliaučiaus mokyklai būdingos prospekto kompozicijos su aukščiausiu centriniu bokštu transformaciją į simetrišką dviejų šoninių bokštų struktūrą. Ši

struktūra tarsi atkartoją LDK vyravusią dvibokštę vėlyvojo baroko bažnyčių fasado architektūrą. Taigi, Vilniaus vargondirbystės mokyklos atstovų darbuose, veikiant skirtingiems impulsams, meniniam skoniui ar vietos sąlygoms, buvo išgrynintas ir suformuotas reprezentacinis barokinių vargonų prospekto tipas. Išnagrinėjus Vilniaus meistrų sukurtus prospektus, taip pat aiškėja, jog šalia vyraujančių tipišku baroko, rokoko ir klasicizmo ornamentinių motyvų bei jų derinių, šalia Karaliaučiaus mokyklai būdingų figūrinių atvaizdų, Vilniaus vargonų prospektai išsiskyrė tik jiems būdingomis dekoratyvinių detalių ir ornamentų formomis. Tai – didieji voliutiniai sparnai šonuose, jūros arkliuko formą primenantys mažieji sparneliai, vamzdžius dengiančių gardelių, bokštus remiančių konsolių, viršūnes karūnuojančių herbinių skydų ir kartušų ornamentika, Apvaizdos akies simbolika. Visa tai buvo praturtinta kiek provincialia, tačiau lokaliniais motyvais unikalios drožinėtu medžio ornamentų ikonografija.

Susistemintos Vilniaus mokyklos meistrų dispozicijos, registrai, jų pavadinimai ir kilmė rodo, kad šios mokyklos vargondirbių instrumentuose buvo panaudoti unikalūs registrų pavadinimai, klaviatūrų diapazonai. Tai ypač liečia tarp Vilniaus mokyklos meistrų darbų dominavusius itin profesionaliai sumeistruotus nedidelius vieno manualo instrumentus, kurie ne mažiau vertingi už didžiuosius vargonus.

Monografijoje keliamu Vilniaus arkikatedros ir Vilniaus Šv. Jonų bažnyčios vargonų autorystės klausimu siekta ne tik įrodyti Vilniaus vargondirbystės mokyklos originalumą Rytų Europos vargondirbystės kontekste, bet ir paneigti istoriografijoje pateikiamas klaidingas vargonų autorystes – šių instrumentų priskyrimą Karaliaučiaus meistrui Adamui Gottlobui Casparini. Rekonstravus autentišką vargonų prospektų struktūrą bei instrumentų dispozicijas, atsivėria nauji šių vargonų autorystės saitai, tiesiogiai kryptantys į Vilniaus meistrą Nicolausą Jantzoną. Visa tai apibendrinant galima teigti, kad Vilniaus vėlyvojo baroko vargondirbystės palikimas Europos vargonų meno kontekste išitvirtino kaip savarankiška kryptis, atitinkanti mokyklos sąvokai keliamus reikalavimus ir apibrėžiama kaip Vilniaus vėlyvojo baroko vargondirbystės mokykla.